

Ministère de la Sécurité publique du Québec, Portrait de la clientèle correctionnelle du Québec, Québec 1994

Αντώνη Δ. Μαγγανά

Ο κίνδυνος κορεσμού που ελλοχεύει και στον τομέα των εγκληματολογικών επιστημών είναι πάντοτε παρών παρά το γεγονός ότι είναι μια επιστήμη σχετικά πρόσφατη. Εμφανίζονται τότε, ευτυχώς, πρωτοβουλίες που χαράζουν νέες κατευθύνσεις όπως το παρόν κείμενο.

Το Quebec αποτελεί, όπως έχουμε ήδη τονίσει σε άλλες δημοσιεύσεις, γόνιμο έδαφος για την διενέργεια πειραμάτων και διεπιστημονικών συνεργασιών στον τομέα των εγκληματολογικών επιστημών. Η Σχολή Εγκληματολογίας του Πανεπιστημίου του Montreal έχει ήδη προσφέρει στην αγορά εργασίας ικανό αριθμό πτυχιούχων. Η συνύπαρξη στο Πανεπιστήμιο με το Διεθνές Κέντρο Συγκριτικής Εγκληματολογίας και η διεπιστημονική προσέγγιση των θεμάτων είχαν ήδη προετοιμάσει το έδαφος για πρωτοβουλίες όπως αυτό το κείμενο.

Επίσημα «Το πόρισμα [...] παρουσιάζει και αναλύει τα στοιχεία που συλλέχθηκαν κατά τη διάρκεια έρευνας που πραγματοποιήθηκε το καλοκαίρι του 1993 γύρω από τις ανάγκες και τα χαρακτηριστικά του σωφρονιστικού πληθυσμού.»

Στην πραγματικότητα πρόκειται για εργασία με μεγάλη σημασία λόγω των καινοτομιών και των πρωτοτυπιών που περιέχει. Τα στοιχεία που αφορούν το σωφρονιστικό πληθυσμό (κατάδικους, υπόδικους, υπό δοκιμασία (probation) δεν περιορίζονται στα κλασσικά δεδομένα (ηλικία, φύλο, ύπαρξη ποινικού μητρώου), αλλά επεκτείνονται και σε στοιχεία που προέκυψαν από τις σύγχρονες έρευνες, όπως η κατανάλωση αλκοόλ ή ναρκωτικών, η ενδοοικογενειακή βία, η σεξουαλική κακοποίηση. Ξεκινώντας από το ιστορικό αυτής της προσπάθειας, βλέπουμε ότι το πράσινο φως δόθηκε από τους κυβερνητικούς μηχανισμούς που είχαν αντιληφθεί τα τελευταία χρόνια τη σημασία, για κάθε οργανισμό, να δίνει προσοχή στην πελατεία του γνωρίζοντας σε βάθος τα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες της. Η σωφρονιστική διοίκηση έθεσε λοιπόν ως προτεραιότητα για την περίοδο 1991-93:

«Να τελειοποιήσουμε τη γνώση της πελατείας και να συνεχίσουμε την προσπάθεια που στοχεύει στην καλύτερη κατανόηση των αναγκών της, και αυτό προσδιορίζοντας τα στοιχεία που πρέπει να ληφθούν υπόψη».

Η εργασία βασίστηκε σ' ένα εκτεταμένο ερωτηματολόγιο 147 ερωτήσεων φτιαγμένο από τους στατιστικούς Mario Montegiani και Nicole Soucy.

Από τις απαντήσεις που δόθηκαν όσον αφορά τα ατομικά στοιχεία και ειδικότερα την ηλικία, βλέπουμε ότι οι πολυπληθέστερες κατηγορίες κρα-

τουμένων είναι ηλικίας 24 ως 29 χρόνων (μέσος όρος τα 31 χρόνια),¹ ανύπαντροι (63,78%) και όπως και στις επίσημες εγκληματολογικές στατιστικές το ποσοστό των γυναικών ανέρχεται σε 8% περίπου.

Στο κεφάλαιο των εγκλημάτων που τέλεσαν οι ερωτηθέντες, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι πρώτα έρχονται τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (34%) ενώ ακολουθούν τα τροχαία (19%). Εντύπωση προκαλεί το υψηλό ποσοστό των υπαίτιων ενδοοικογενειακής βίας και σεξουαλικής κακοποίησης που διαβιούν υπό καθεστώς δοκιμασίας (probation). Αναρωτιέται κανείς μήπως το δικαστικό σύστημα δεν ευνοεί αυτά τα άτομα που εκτίουν την ποινή τους σε ανοικτό περιβάλλον.

Όσον αφορά την προηγούμενη εμπειρία με το δικαστικό μηχανισμό, 44% απάντησαν ότι είχαν ήδη έλθει σε επαφή με το σύστημα της δικαιοσύνης όταν ήταν νέοι, και 77% με το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης ως ενήλικοι. Τα ποσοστά αυτά είναι παραπλήσια με εκείνα της υποτροπής γενικότερα.

Ένα ποσοστό 82% των ερωτηθέντων απάντησαν ότι έχουν σταθερό τόπο διαμονής. Στους τελούντες υπό καθεστώς δοκιμασίας, το ποσοστό ανέρχεται σε 97%.

Σχετικά με τη μόρφωση των κρατουμένων 25% έφτασαν στη 2η Λυκείου και 15% στο Κολεγιακό ή το Πανεπιστήμιο. Όμως ένα ποσοστό 70% εγκατέλειψε πρόωρα τις σπουδές. Το αντίστοιχο ποσοστό για το γενικό πληθυσμό που δίνει το Υπουργείο Παιδείας είναι 32%.

Στο κεφάλαιο της εργασίας, 92% των κρατουμένων θεωρούν τον εαυτό τους ικανό για εργασία. 51% δουλεύουν σε κανονική βάση. Οι κρατούμενοι που είχαν κάποια δουλειά, πίστευαν σε ένα ποσοστό 90% ότι είχαν την εκτίμηση των προϊσταμένων τους. Ένα ποσοστό 32% απολύθηκε για λόγους όπως: δυσαρέσκεια του εργοδότη (31%), έλλειψη εργασίας (27%) και προβλήματα με τη δικαιοσύνη (11%).

Η οικονομική τους κατάσταση ήταν η εξής: 60% εξασκούσαν μία αμοιβόμενη εργασία, 25% ήταν στην κοινωνική πρόνοια, ή στη μαύρη αγορά, 9% εξασκούσαν μία παράνομη εργασία και 2% έπαιρναν επίδομα ανεργίας.

Όσον αφορά την οικογενειακή κατάσταση ένα ποσοστό 58% είχε ζήσει σε οικογένεια με δύο γονείς, 25% με ένα γονέα (κυρίως τη μητέρα) και 15% χωρίς γονείς. Δηλώνουν περισσότερο ικανοποιημένοι (72%) από τη σχέση τους με τη μητέρα, απ' ότι με τον πατέρα (49%). Στο 83% των περιπτώσεων οι γονείς τους είχαν μια αμοιβόμενη εργασία. Το στοιχείο

1. Μια έρευνα του 1992 δείχνει ότι τα τελευταία χρόνια ο ποινικός πληθυσμός γερνάει. Το 1986 το ποσοστό των εγκλειστων κάτω των 30 χρόνων ήταν 64,1% του συνόλου, ενώ το 1992 δεν ήταν παρά ένα 51,6% του γενικού πληθυσμού. Το φαινόμενο πάντως αυτό συμβαδίζει με την τάση που παρουσιάζεται γενικότερα στον πληθυσμό.

αυτό είναι σημαντικό διότι καταρρίπτει τη θεωρία ότι η πλειοψηφία των κρατουμένων έχει ζήσει σ' ένα περιβάλλον αποδιοργανωμένο όσον αφορά την εργασία των γονέων. Παρεμπιπτόντως, 60% των ερωτωμένων πέρασαν κάποιο χρονικό διάστημα μακριά από την οικογένειά τους, 34% σε ανάδοχη οικογένεια ή κέντρο υποδοχής, 33% σε διαμέρισμα και 12% στο σπίτι ενός άλλου μέλους της οικογένειας.

Στο σημαντικό κεφάλαιο της ενδοοικογενειακής βίας ένα ποσοστό 30% περίπου δήλωσαν ότι υπήρξαν από συχνά έως σπάνια θύματα της βίαιης συμπεριφοράς των γονέων τους και 12% των αδελφών. Με τη σειρά τους χρησιμοποίησαν, από συχνά έως σπάνια, βία ενάντια στον πατέρα τους σε ποσοστό 12% και ενάντια στ' αδέρφια τους σε ποσοστό 18%.

Στον τομέα των συζυγικών σχέσεων ένα 65% της πελατείας είχε μία ερωτική σχέση κατά την είσοδό τους στο σωφρονιστικό σύστημα. Το 80% από αυτούς δήλωσαν ικανοποιημένοι από τη σχέση τους. Ένα ποσοστό 49% έχουν παιδιά και έχουν χρησιμοποιήσει βία (φυσική ή με λόγια) απέναντι στη (στο) σύζυγό τους σε ποσοστό 30%.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα στοιχεία που αφορούν τη σεξουαλική κακοποίηση. Ένα ποσοστό 2,52% παραδέχονται ότι έχουν καταχρασθεί σεξουαλικά έναν ανήλικο και ένα 2% έναν ενήλικο. Οι ίδιοι έχουν πέσει θύματα μιας τέτοιας συμπεριφοράς σε ποσοστό 18,22%.

Όσον αφορά τους φίλους, ένα 55% δήλωσαν ότι είχαν φίλους όταν ήλθαν σε επαφή με το σωφρονιστικό μηχανισμό (58% ανέφεραν ότι οι φίλοι είχαν επάνω τους «θετική επιρροή» και 40% «αρνητική»). Όμως, πρέπει να σημειωθεί το γεγονός ότι στο 66% των περιπτώσεων, οι φίλοι είχαν προηγούμενα με τη δικαιοσύνη.

Για τις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου (*loisirs*), ένα 55% δήλωσε ότι προτιμά τα σπορ ενώ οι υπόλοιποι ήταν μοιρασμένοι με ένα ποσοστό 10% για το διάβασμα.

Τα στοιχεία που αφορούν την ψυχική υγεία καταδεικνύουν το εύθραυστο και ευάλωτο αυτής της πελατείας. Ένα ποσοστό 27% δήλωσε ότι είχε ακολουθήσει θεραπεία που του υπέδειξε ειδικός της ψυχικής υγείας ενώ ένα 30% είχε αποπειραθεί να αυτοκτονήσει.

Αναφορικά με την κατανάλωση αλκοόλ, ναρκωτικών ή φαρμάκων, βλέπομε ότι ένα 77% κατανάλωνε περισσότερο ή λιγότερο κανονικά αλκοόλ, ενώ το ποσοστό για τα ναρκωτικά ή τα φάρμακα είναι 55,58%. Η κατανάλωση αυτών των ουσιών επηρέασε τις συζυγικές σχέσεις σε ένα 44% των περιπτώσεων και τις επαγγελματικές σε ποσοστό 34%.

Ποια όμως υπήρξε η επίδραση του αλκοόλ και των ναρκωτικών στις πράξεις των ατόμων αυτών; 34% των κρατουμένων είχαν τελέσει αδίκημα για να προμηθευτούν τα χρήματα για τη «δόση» τους και 51,91% πα-

ραδέχθηκαν ότι όταν τέλεσαν το αδίκημα για το οποίο εκτίουν την ποινή, ευρίσκοντο υπό την επήρεια του αλκοόλ ή των ναρκωτικών.²

Πάντως, ένας μεγάλος αριθμός κρατουμένων (42,72%) θα ήθελε τη βοήθεια μιας εξειδικευμένης αρχής ή προσώπου για να τους βοηθήσουν στη λύση των προβλημάτων τοξικομανίας και αλκοολισμού.

Τέλος, ίσως ο πιο ενδιαφέρον πίνακας είναι εκείνος όπου οι κρατούμενοι βαθμολογούν (από 1 έως 5) τις διάφορες αξίες. Στο σημείο αυτό υπάρχουν εκπλήξεις. Πρώτης σε ποσοστό 87,90, ήρθε η αξία «Να αισθάνεται κανείς άνετα με τον εαυτό του.» Δεύτερη (86,61%). «Να διαχειρίζεται σωστά την ελευθερία του (να είναι υπεύθυνος, να εκτελεί τις υποχρεώσεις του). Τρίτη (83,56%): «Να έχει ένα επάγγελμα, μία δουλειά.» Τέταρτη (82,67%), «Να τον σέβονται οι άλλοι». Πέμπτη (80,69%) «Να έχει μία (ένα) σύντροφο στη ζωή που να τον εμπιστεύεται». Εκτη (77,47%) «Να αισθάνεται ότι τον αγαπούν και τον εκτιμούν». Εβδομη (68,89%) «Να έχει φίλους». Όγδοη (66,25%) «Να έχει δραστηριότητες που τον εξυψώνουν». Έννατη (56,16%) «Να μπορεί να ζητήσει βοήθεια χωρίς να αισθάνεται μειωμένος». Μόνο 49,59% θεωρούν ως πολύ σημαντικό «το να έχεις αυτοκίνητο» και 47,78% «να έχει χρήματα».

Το κείμενο που παρουσιάσαμε έχει ασφαλώς σημεία που επιδέχονται κριτική. Το κυριότερο είναι ότι ζητείται το όνομα του συνεντευξιαζομένου με αποτέλεσμα να υπάρχει κίνδυνος κατευθυνομένων απαντήσεων. Χρειάζεται ασφαλώς αλλαγή.

Παρ' όλα αυτά πρόκειται για σημαντικό κείμενο για τους παρακάτω λόγους:

1) Αποτελεί ένα θετικό βήμα προς τα εμπρός υπό την έννοια ότι χρησιμοποιήθηκαν τα πορίσματα των πιο πρόσφατων ερευνών (ενδοοικογενειακή βία, σεξουαλικά αδικήματα) για να συμπληρωθούν και βελτιωθούν οι εγκληματολογικές στατιστικές.

2) Αποτελεί έτοιμο υλικό και ερέθισμα για να χρησιμοποιηθεί και σε άλλες χώρες αλλά και για πληθυσμούς άλλους εκτός του σωφρονιστικού. Θα μπορούσε για παράδειγμα να ερευνηθούν τα σημεία σύγκλισης και διαφοράς ανάμεσα στους κρατούμενους και το γενικό πληθυσμό.

Συμπερασματικά, πιστεύουμε πως το κείμενο αυτό μας δείχνει καθαρά το δρόμο που πρέπει ν' ακολουθήσει η σύγχρονη εγκληματολογική έρευνα γι' αυτόν τον τομέα.

2. Το σημείο αυτό θέλει ασφαλώς περαιτέρω επεξεργασία διότι απειλεί να τινάξει στον αέρα τη βασική αρχή της ελευθερίας της βούλησης και της ικανότητας προς καταλογισμό.